

نقش ایران در کمیسیون حقوق بین الملل و بیانات آقای دکتر متین دفتری

نهمین دوره اجلاسیه کمیسیون حقوق بین الملل در اول اردی بهشت ماه امسال در ژنو منعقد گردید و در هفتم تیرماه پایان یافت - تاریخ تشکیل قسمتی از جلسات کمیسیون مصادف با تشکیل کنفرانس بین المللی کار بود و نگارنده که بعنوان مشاور دولت برای شرکت در کنفرانس مزبور به ژنو رفته بودم از موقع استفاده کرده و آنقدر که وقت و فرصت اجازه میداد بعنوان تماشاچی و ناظر در جلسات کمیسیون حقوق بین الملل حاضر میشدم .

جلسات امسال کمیسیون حقوق بین الملل بخصوص از این جهت برای من جالب بود که صرف نظر از موضوعات نسبتاً مهمی که در دستور جلسات قرار گرفته بود استاد ارجمند حقوق دان عالی مقام ایران آقای دکتر متین دفتری نیز که بعضویت کمیسیون انتخاب گردیده بودند در جلسات حضور داشتند و غالباً اظهار نظرهایی میکردند که مورد تأیید و تقدیر دیگران قرار میگرفت و در تصمیمات کمیسیون مؤثر واقع میشد .

محققاً خوانندگان گرامی اطلاع دارند که اعضاء کمیسیون حقوق بین الملل را مجمع عمومی سازمان ملل متحد از بین رجال و حقوقدانان طراز اول ممالک جهان انتخاب میکند بنابراین عضویت و حضور آنها در کمیسیون بعنوان نمایندگی کشور متبوع خودشان نیست و بهمین جهت در جایگاه این کمیسیون جلوی هر عضوی اسم خود او در یک تابلوی کوچک روی میز نیم دایره نصب شده است - در دیوان دادگستری بین المللی لاهه هم که قضات بعنوان وحیثیت شخصی انتخاب میشوند نماینده هیچ مملکتی نیستند همین ترتیب معمول است در صورتیکه در سایر مجامع و کمیسیونهای سازمان ملل متحد جلوی هر نماینده باقیست نمایندگی فقط اسم مملکت متبوع آنها را روی تخته ها درج میکنند و این تخته ها به ترتیب حروف الفباء گذاشته میشود .

کمیسیون حقوق بین الملل هر سال در طی یک دوره اجلاسیه چند فقره از موضوعات بین المللی را بنابر توصیه مجمع عمومی جزء دستور میگذارد و برای هر موضوع یکی از اعضاء بعنوان مخبر تعیین میشود و او گزارشی تهیه میکند بحجم یک کتاب شامل سوابق و مآخذ چه از حیث عهود و چه از حیث عادات معمول و یا تصمیمات قضائی هیئت های داوری و دادگاههای بین المللی و همچنین از حیث اختلاف نظر ها بین علماء حقوق و دولت ها . کمیسیون در مواد آن گزارش وارد بحث میشود و پس از جرح و تعدیل بوسیله پیشنهاد های اصلاحی اعضاء طرحی بصورت یک قانون مشتمل بر مواد تهیه میکند و مجمع عمومی سازمان ملل متحد پس از جلب نظر دولت ها طرح نهائی کمیسیون را بوسیله یک قطع نامه

فرض ایران در کمیسیون حقوق بین‌المللی

تصویب میکند با اینکه برای تنظیم عهدنامه بین‌المللی طبق آن کنفرانسی ازدول دعوت مینماید چنانکه برای حقوق بین‌الملل دریائی که پارسال در کمیسیون حقوق بین‌الملل طرحی تهیه شده شامل مقررات مربوط بآبهای ساحلی وفلات قاره وغیره کنفرانسی در بهار آینده در رم تشکیل خواهد شد.

در این مقاله با استفاده از صورت جلسات کمیسیون حقوق بین‌الملل و مشاهدات شخصی گزارش مختصری از جریان جلسات و خلاصه‌ای از نطق آقای دکتر متین‌دفتری را برای استفاده و اطلاع همکاران ارجمند و خوانندگان گرامی مینگارم:

کمیسیون حقوق بین‌الملل در جلسات اسسال اول امتیازات و معافیت‌های مأمورین سیاسی و سفارت‌خانه‌ها سپس آئین داوری بین‌المللی و مسئله مسئولیت مدنی دولت‌ها را نسبت به خسارات وارده باتباع خارجه مورد بحث قرارداد.

راجع بمأمورین سیاسی چندین هفته بحث طولانی بعمل آمد و اختلاف نظر بین اعضاء کمیسیون مشهود بود.

حقوقدانان اروپائی در کمیسیون بعضا سعی میکردند امتیازاتی را که از کنگره وین (پس از سقوط ناپلئون) برای دیپلماتها از اوائل قرن نوزدهم برقرار شده محفوظ بماند اما اسسال برای اولین دفعه چندتن از کشورهای گروه آسیائی و افریقائی منجمله آقای دکتر متین‌دفتری بکمیسیون اضافه شده و بالتیجه تحول قابل توجهی در این هیئت بین‌المللی پیش آمده بود و مذاکرات دانه‌داری که در قسمت امتیازات مأمورین سیاسی بعمل آمد قیافه کمیسیون را تغییر داد آقای دکتر متین‌دفتری در این مباحثه گروه آسیائی و افریقائی را رهبری میکردند. این گروه اهتمام داشت که از پاره امتیازات مأمورین سیاسی کاسته شود و سوءاستفاده‌هایی که از قرن نوزدهم باین طرف دیپلماتهای اروپائی در آسیا و افریقا از این امتیازات کرده‌اند نسبت بهر ماده تشریح میشد و چندین دفعه که بعضی از اعضاء اروپائی کمیسیون بقواعد جاریه حقوق بین‌الملل استناد می‌نمودند آقای دکتر متین‌دفتری دفاع میکردند که حقوق بین‌الملل را در گذشته اروپائیان برای مصالح خودشان وضع کرده‌اند و با مقتضیات عصر حاضر سازگار نیست و بهمین جهت سازمان ملل متحد کمیسیون مأمور تدوین و تنقیح و توسعه حقوق بین‌الملل را مرکب از حقوقدانان همه قاره‌ها تشکیل داده است که آنرا جرح و تعدیل کنند و با همه فرهنگها و تمدنها و آمال همه ملل تطبیق بشود و قبولیت جهانی پیدا کند. این مدافعات بیهوده نبود و در طرح مصوب کمیسیون اسسال امتیازات سفرا و سفارت‌خانه‌ها تعدیل شده است و حتی در جلسه نهائی کمیسیون که معمولاً نطق‌های افتتاحیه در مجامع بین‌المللی ایراد میشود اعضاء سابق اروپائی کمیسیون از اعضاء جدید تجلیل و از تذکرات آنها قدردانی کردند.

راجع بمسئله مسئولیت مدنی دولت‌ها نسبت به خسارات وارده باتباع خارجه

مخبر کمیسیون (آقای گارسیا آمادور یکی از رجال دانشمند کوبا) گزارشی در ۷۱

صفحه و شامل طرح و تغییر ۱۲ ماده تهیه کرده بود مبنی بر اینکه دولت‌ها ضامن خساراتی باشند که در قلمرو آنها از عمل مثبت یا منفی مأمورین دولت بطور کلی و اشخاص عادی در صورت سهل‌انگاری دولت متوجه اتباع خارجه میشود در این مسئله دو مکتب یعنی دو نظریه مختلف در حقوق بین‌الملل هست :

یک مکتب اروپائی که اطلاق دارد یعنی بهر حال دولت را ضامن خسارات اتباع خارجه اعم از اینکه مطابق قوانین داخلی دولت ضامن خسارات وارده با اتباع داخلی تاهر مقدار باشد یا نباشد که این نظریه معروف شده است به «مقیاس بین‌المللی عدالت» (Norme Internationale de justice)

مکتب دیگر امریکائی است که در سال ۱۹۰۲ در یک کنفرانسی از دول امریکای شمالی و مرکزی و جنوبی در شهر مکزیکو چنین مقرر گردیده است که دول باندازه که طبق قوانین موضوعه خودشان نسبت با اتباع داخله ضامن خسارات هستند درباره اتباع خارجه هم خواهند بود مخبر کمیسیون با اینکه خود از ممالک امریکای مرکزی است در طرح پیشنهادی بیشتر نظریه اروپائی (مقیاس بین‌المللی عدالت) را راهنمای خود ساخته و بالتیجه برای اتباع خارجه در کشورها امتیازات مهمی قائل شده و دولت‌ها را مسئول خسارات آنها شناخته بود هر چند که نسبت با اتباع داخله کلاً یا بعضاً مسئول نباشند این نظریه در کمیسیون مورد بحث و انتقاد واقع شد در این مورد هم آقای دکتر متین‌دفتری نطق مشروح و مؤثری ایراد کردند که مانع تصویب گزارش گردید و کمیسیون بمخبر تکلیف کرد که با توجه با اعتراضات در گزارش خود برای طرح در سال آینده تجدید نظر بکند خوشبختانه در جلسه آقای دکتر متین‌دفتری نطق میگردند نویسنده هم حضور داشتم و بخوبی بیاد دارم که بیانات ایشان بسیار سهیج و مقنع بود بطوریکه در خاتمه جلسه اکثر اعضاء کمیسیون و حتی نمایندگان مطبوعات که در جلسه حضور داشتند با آقای دکتر تبریک گفتند و اینکه نظر با اهمیت موضوع خلاصه از آن نطق ترجمه و درج میشود :

ناطق پس از تجزیه و تحلیل دو مکتب فوق‌الذکر حقوق بین‌الملل تذکر دادند که فعلاً موقع برای تنظیم مواد مربوط بمسئولیت مدنی دولت مناسب بنظر نمیرسد زیرا در عصر حاضر عدم اعتماد و بدگمانی در بین کشورها طوری حکمفرما است که دول اعم از بزرگ یا کوچک خود را در معرض خطر افکار و اعمال تخریبی دانسته برای دفع آن و حفظ مصالح عمومی و امنیت داخلی و خارجی خود متوسل بقوانین استثنائی شده اند و در این دوره همه جا قوانین عادی جای خود را بقوانین غلاظ و شداد داده افراد در مقابل دولت اصلاً بحساب نمی‌آیند حقوق و آزادیهای فردی کمابیش در قوانین اساسی پیش‌بینی شده بصورت موهومی درآمد است. بنابراین چگونه ممکن است از لحاظ حقوق بین‌الملل برای اتباع خارجه تضمیناتی قائل شد که درباره اتباع داخله منتفی است. نظریه مخبر ارجمند که مورد بحث کمیسیون قرار گرفته نتیجه مطالعات عالمانه است که متأسفانه از مقتضیات عمل دور است و اکثر دولت‌ها هرگز زیر بار آن نخواهند رفت زمامداران مسئول نمی‌توانند همیشه از افکار و نظریات علما استقبال کند بعلاوه مخبر محقق ما سعی کرده است جمع بین دو مکتب حقوقی متضاد را کرده هم رعایت مصالح عالیه (امنیت و منافع اقتصادی) دول را

قش ایران در کمیون حقوق بین‌المللی

بنماید و هم حقوق اساسی بشر را و ناچار متوسل بفرمولهای تلفیقی شده و این رویه سازشکاری قهراً منشاء احکام متضاد و مبهم و ذووجهین میشود منجمله طبق یک اصل معمول در ملل متمدن دولت در مقابل افراد برای اعمال مستخدمین خودش اعم از مثبت یا منفی یعنی اعم از فعل یا ترک فعل یا ترک فعل فقط در مواردی مسئول و ضامن است که مستخدمین در حدود صلاحیتشان اقدامی کرده باشند یا از اقدامی خودداری نموده باشند که مسبب خسارات افراد شده باشد گزارش مخبر ما این اصل را بطور کلی تصدیق کرده ولی درباره اتباع خارجه باستثناء شده است و در جای دیگر از یک طرف برای اتباع خارجه همان حقوق و تضمینات فردی را که درباره اتباع داخله معمول است خواستار گردیده و وقتی که در مقام تفصیل برآمده بدون ذکر اعلامیه جهانی حقوق بشر تمام حقوق مندرج در آن اعلامیه را ذکر و تصریح کرده و در صورت نقض این حقوق درباره اتباع خارجه دولت را مسئول خسارات وارده بر آنها شناخته است و از طرف دیگر محدودیتهائی درباره حقوق افراد قائل شده و قوانین ناقص آنها را بجهت مصالح دولت و نظم عمومی تجویز کرده است در صورتیکه در ماده دیگری منع کرده است از اینکه دولت‌ها برخلاف تعهدات بین‌المللی خود قوانینی وضع نمایند فقط حق محاکمه بطور علنی و حق محاکمه بدون تأجیر و رفع توقیف را از حقوق مطلقه فرض کرده است که بهیچ دستاویزی دولتها نتوانند محدودیت درباره آنها ایجاد کنند. البته کمال مطلوب این است که این دو حق درباره همه افراد چه اتباع داخله یا خارجه نامحدود باشد اما در اوضاع حاضر دنیا و بطور جریان داد گستری در همه کشورها و ملاحظات سیاسی که متأسفانه احياناً موجب سری شدن جلسات محاکمه میشود چگونه ممکن است فقط اتباع خارجه را از این محظورات مستثنی نمود. حس نوع پروری مخبر محترم قابل تقدیر است که میخواهد اعلامیه حقوق بشر را که در عمل بلااثر مانده و تاکنون تأثیری درباره مردم جهان نکرده است از راه مقررات مربوط بمسئولیت بین‌المللی دولت‌ها احیاء و تنفیذ کند و در واقع میخواهند ما در کمیسیون حقوق بین‌الملل کاری را انجام دهیم که تاکنون کمیسیون حقوق بشر از آن عاجز مانده و نتوانسته است عهدنامه‌های بین‌المللی الزام آور تضمین‌کننده اعلامیه جهانی حقوق بشر را بتصویب و امضاء دول برساند اما گمان نمیکنم مادام که سوءظن‌ها و نفاق‌های دول ازین نرفته و باصطلاح «آب و هوای اعتماد» در محیط بین‌المللی ایجاد راحتی نکند کمیسیون حقوق بین‌الملل از کمیسیون حقوق بشر زرننگ‌تر و کامیاب‌تر باشد. بنابراین از مخبر محترم تقاضا میشود بیهوده خود را وارد در یک جاده ناهمواری نکند و مطابق اصول متخذة در کنفرانس مالک امریکائی از لحاظ مسئولیت مدنی دولت‌ها نسبت بخسارات وارده با افراد فرق و تبعیضی بین اتباع داخله و خارجه قائل نشود نا گفته نماند که مخبر محترم در گزارش پیشنهادی دولت‌ها را در مقابل اتباع خارجه حتی مسئول خساراتی دانسته است که از اعمال افراد عادی متوجه آنها بشود در صورتیکه در تعقیب افراد متخلف کوتاهی و مسامحه کرده باشند و حال آنکه اولاً توجه تقصیر در مسئولیت مدنی و ضمان قهری تابع قاعده تسبیت است و احراز آن تابع نظر قضائی است و ثانیاً تعقیب و محاکمه افراد متخلف در اختیارات مقامات قضائی است که باید مستقل باشند و نباید دستاویزی بدولت‌ها

قش ایران در کمیسیون حقوق بین‌المللی

نباید داد که برای رفع مسئولیت در مقابل اتباع خارجه در کار محاکمه مداخله کنند و فشاری بیاورند - ما مسلمانها معتقدیم دستی را که قاضی ببرد دیه ندارد.

در خاتمه ناطق بوضع کنونی ایران اشاره نموده و توضیح دادند مملکت ما چند سالست مشغول اجراء یک برنامه عمرانی دامنهداری است و در این امر مهم احتیاج بکمک‌های فنی و مالی خارجی دارد و حتی اخیراً قانون محکمی برای جلب سرمایه خارجی و حمایت کامل از آن وضع کرده است - ما خارجیان را با آغوش باز می‌پذیریم و از مهنان نوازی که از سنن ملی ما است درباره آنان دریغ نداریم - ما در عمل با بیگانه بهتر از خودی رفتار میکنیم - اما هرگز حاضر نیستیم بوسیله عهدنامه‌های بین‌المللی بیگانگان را مافوق قوانین خود بشناسیم زیرا ما خاطرات تلخی از رژیم کاپیتولاسیون داریم که یک قرن تمام از آن ستمها دیده‌ایم و خلاصه در این مسئله ما خیلی حساس هستیم»

بطوریکه در بالا نگاشته شد جلسات کمیسیون حقوق بین‌الملل در تاریخ هفتم تیرماه پایان پذیرفت و راجع به دوره اجلاسیه آینده چنین مقرر گردید که چون در نتیجه مشورت‌هایی که با دبیرکل سازمان ملل متحد بعمل آمده معلوم شده است کنفرانس بین‌المللی حقوق دریائی که برای سه ماه اول سال ۱۹۵۸ پیش‌بینی شده است قبل از جمعه ۲۵ آوریل پایان پذیر نخواهد بود لذا افتتاح دوره اجلاسیه کمیسیون حقوق بین‌الملل قبل از دوشنبه ۲۸ آوریل امکان نخواهد داشت بنابراین کمیسیون تصمیم گرفت که در سال آینده مطابق ماده ۱۲ اساسنامه کمیسیون جلسات آن در ۲۸ آوریل برای مدت ده هفته در ژنو منعقد گردد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

